

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.1>
УДК 911.3

Я. Олійник, д-р екон. наук, проф.,
акад. НАПН України, засл. діяч науки і техніки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТУ – 85!

Висвітлено основні віхи становлення географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Розглянуто історію створення факультету, внесок основних науковців-співробітників у його розвиток, значення наукових досліджень. Розкрито історію заснування кафедр географічного факультету, визначено роль та місце факультету в сучасному освітньому й науковому процесі.

Ключові слова: географічний факультет, дослідження, навчальний процес, викладачі, практики.

У 2018 р. виповнюється 85-й рік народження географічного факультету, хоча фізичну географію в Київському університеті було введено в навчальні плани із перших років його існування. На фізико-математичному відділенні філософського факультету було створено кафедру фізики й фізичної географії. У перші роки курс фізичної географії читали професори В. П. Чехович і Е. А. Кнорр. У цьому курсі головну увагу було звернено на метеорологію, а викладання в цілому мало геофізичний напрямок.

Викладачі університету вже у перші роки його існування розпочали роботи із вивчення природних умов України. Ці дослідження вели не тільки географи, а й також біологи та геологи.

Протягом 1834–1841 рр. географічні дослідження у Волинській, Київській, Подільській та Херсонській губерніях проводив викладач університету А. Л. Андржейовський. Його роботи мали в основному геоботанічний напрямок, але він вивчав також рельєф, геологічну будову, ґрунти та тваринний світ. Цей учений виділив у межах Волині дві частини: західну, де поширені осадові гірські породи, та східну, де часто зустрічаються граніти.

Із 1836 по 1842 р. у Київському університеті працював відомий геолог і мандрівник Е. К. Гофман. Він брав участь у кругосвітній подорожі (1823–1826), вивчав рельєф і геологічну будову Прибалтики та Криму. Працюючи в Київському університеті, Е. К. Гофман проводив дослідження на території Київської, Таврійської та Чернігівської губерній. Перейшовши до Петербурзького університету, він брав активну участь у роботі Російського географічного товариства, очолюючи експедицію на Північний Урал. Найдовший льодовик Уралу зветься тепер льодовиком Гофмана.

Крім фізичної географії та метеорології, у 40–50-х рр. XIX ст. в університеті читався курс ботанічної географії, що його викладав професор Р. Е. Траутфеттер – член Російського географічного товариства, курс геодезії і способів визначення географічного положення викладали В. Ф. Федоров і І. І. Федоренко.

Викладачі університету готували підручники та навчальні посібники. Професор фізики і фізичної географії М. І. Талізін опублікував у 40–50-х рр. XIX ст. три видання підручника з математичної та фізичної географії для гімназій.

Професори й викладачі природничих кафедр Київського університету займалися вивченням природи й економіки України. У 1851–1864 рр. при університеті існувала "Комісія для опису губерній Київського учбового округу", що мала чотири відділи: географічний, природничо-історичний, промисловий і статистичний. Найбільш продуктивно комісія працювала в перші роки (1851–1854), коли було проведено 18 наукових засідань і видано три томи її "Граць". Останній, четвертий, том

"Граць" було видано у 1861 р. Більша частина опублікованих членами комісії статей була присвячена флорі, фауні, мінералогії, геології та статистиці України.

Отже, із заснуванням Київського університету пов'язаний початок серйозної наукової роботи в Києві, спрямованої, головним чином, на вивчення історії, археології, природи й географії України.

У 1855 р. у Київському університеті було засновано метеорологічну обсерваторію, яка згодом стала центром дослідження клімату місцевого краю і відіграла значну роль у розвитку метеорології та кліматології в Україні.

Для вивчення губерній Київського учбового округу в другій половині XIX ст. у геологічному, ботанічному, зоологічному, географічному і статистичному відношеннях було створено комісію, переважно із професорів Київського університету, яка протягом кількох років щорічно проводила експедиційні дослідження. Найактивнішу участь у цих роботах брали професори К. М. Феофілактів, Р. Е. Траутфеттер, К. Ф. Кесслер, О. С. Рогович. У цій комісії працював також відомий статистик Д. П. Журавський, праці якого мали економіко-географічний напрямок.

У результаті робіт комісії було зібрано цінний фактичний матеріал про природні умови і господарство, узагальнений у монографії "Описание губерний Киевского учебного округа". Ці роботи були першою спробою комплексного вивчення території південного заходу Європейської Росії.

Викладачі Київського університету брали участь в експедиційних дослідженнях інших районів країни. Геоботанік І. Г. Борщов у 1857 р. працював в експедиції під керівництвом М. О. Северцової, яка досліджувала Приуралля, і розробив для цього району першу схему фізико-географічного поділу.

Важливу роль у вивченні природних умов України відіграло Київське товариство дослідників природи, створене при Київському університеті в 1869 р. Товариство, об'єднавши кращі наукові сили Києва, систематично обговорювало наукові доповіді, допомагало організовувати наукові дослідження, видавало свій журнал, популяризувало природничі науки серед широких верств населення. У "Записках" товариства публікувалися наукові праці із геології, метеорології, ботанічної географії, зоогеографії, геоморфології та фізичної географії. Серед лекцій, що їх читали члени товариства для населення, важливе місце належало лекціям із фізичної та математичної географії.

У 1870–1880 рр. значного розвитку в Київському університеті набула метеорологія та кліматологія. Одна із головних причин, що сприяла розвитку цих галузей науки, полягала у практичному використанні метеорологічних даних, у першу чергу в сільському господарстві. У

цей час у Київському університеті працював відомий фізик і метеоролог, член-кореспондент Російської Академії наук, професор М. П. Авенаріус, який читав курс метеорології та очолював метеорологічну обсерваторію університету. Йому належать важливі праці, присвячені вивченню клімату Києва, методиці метеорологічних спостережень та їх обробці. М. П. Авенаріус створив київську школу метеорологів, із якої вийшли відомі вчені, які зробили значний внесок у загальний розвиток метеорології, особливо у вивчення погодних процесів і клімату України, а саме: О. В. Клосовський, К. М. Жук, Р. М. Савельєв, Й. Й. Косоногов).

О. В. Клосовський після закінчення в 1869 р. Київського університету вивчав кліматичні умови Києва. У 1874 р. він опублікував працю "Некоторые данные по климату Киева", а в 1875 р. – "Ход метеорологических элементов в Киеве". Ці наукові праці дозволили цьому вченому одержати право на читання лекцій із метеорології в Київському університеті, а також дістати рекомендацію від Ради університету на читання публічних лекцій із питань фізичної географії. Пізніше О. В. Клосовський став організатором магнітно-метеорологічної обсерваторії та мережі метеорологічних станцій південного заходу Росії. Він є автором наукових праць про грозову діяльність і зливи на півдні України, про кліматичні особливості Чорноморського узбережжя, а також автором підручників із метеорології, геофізики та фізичної географії.

Із 1878 р. в університеті почав працювати К. М. Жук, який, крім роботи на кафедрі фізики, виконував основні спостереження на метеорологічній обсерваторії і керував їх обробкою. Значний внесок зробив К. М. Жук у вивчення теплового режиму ґрунту, снігового покриву і води в Дніпрі, численних ставках і озерах. Для цього він розробив методику спостережень і безпосередньо брав участь у дослідженнях. О. І. Воейков назвав праці К. М. Жука з питань теплового режиму Дніпра зразковими і закликав метеорологів Росії йти за прикладом киян. Важливе місце в науковій діяльності К. М. Жука посідають дослідження шкідливих метеорологічних явищ – гроз, злив, граду і градобою, ожеледі, паморозі, льодового дощу. Досліджуючи їх, він звертав велику увагу на їхнє походження, висвітлював економічну шкоду, якої вони завдають окремим галузям господарства.

У 1887 р. із Москви до Києва переїхав і одразу ж приступив до організації метеорологічних і актинометричних досліджень Р. М. Савельєв. Він наполегливо пропагував спостереження над сонячною радіацією, виконав ґрунтовні праці з питань теорії психрометра, установивши залежність психрометричної постійної від форми і розмірів резервуарів термометра, а також від величини покриття термометра батистом.

Значну роль у вивченні географії, етнографії і у статистичному дослідженні Правобережної України відіграв створений у 1873 р. у Києві Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Кількість його членів за три роки діяльності (1873–1875) зросла із 102 до 190. Активними діячами Південно-Західного відділу товариства були викладачі університету М. П. Драгоманов, М. І. Зібер, В. Б. Антонович та інші. У 1874 р. відділ організував одноденний перепис населення Києва, матеріали якого було оприлюднено. Було видано два томи "Записок" відділу, що містять цікавий статистично-етнографічний та інший матеріал, "Исторические песни малорусского народа" у двох томах, підготовлені М. П. Драгомановим і В. Б. Антоновичем, етнографічні збірники тощо.

У Київському університеті кафедра фізичної географії розпочала активну діяльність із 1891 р., коли Рада

університету обрала професором фізичної географії П. І. Броунова. Зміцненню авторитету Броунова в наукових колах сприяли його блискучі праці з питань синоптичної та загальної метеорології, а також із фізичної географії. Значну роль відіграв особистий контакт Броунова із вченими різних країн, що сприяв безпосередньому обмінові думками із цілого ряду питань. Керуючи кафедрою фізичної географії, проф. Броунов читав фізичну географію, метеорологію і земний магнетизм, а також був директором метеорологічної обсерваторії.

Одразу ж по приїзді до Києва П. І. Броунова було обрано членом Київського товариства дослідників природи і він брав участь в його роботі. Серед опублікованих у "Записках" товариства наукових праць Броунова ми зустрічаємо статті про грози, чорні бурі, метеорологічні прилади та причини їх помилок. Багато його наукових праць було надруковано в "Метеорологическом вестнике" і "Университетских известиях".

У 1892 р. Броунов організує Придніпровську мережу метеорологічних станцій, ставлячи перед нею завдання виконання широкої програми спеціальних агрометеорологічних спостережень і всебічного вивчення клімату України.

П. І. Броунов намагався поширити агрометеорологічні спостереження, що були організовані на Придніпровській метеорологічній мережі, на всю територію Росії. Для цього він складає "Проект объединения сельскохозяйственных метеорологических наблюдений в России и деятельности Метеорологического бюро Ученого комитета Министерства земледелия". Великою заслугою Броунова є організація видання місячних бюлетенів метеорологічної обсерваторії та обмін ними з головними метеорологічними і геофізичними обсерваторіями окремих країн.

У 1895 р. учений виїхав із Києва до Петербурга для організації бюро із сільськогосподарської метеорології в Департаменті землеробства, який очолював П. А. Костичев.

У 1896 р. П. І. Броунов уперше організує на Всеросійській виставці в Нижньому Новгороді станцію нового типу – сільськогосподарську метеорологічну станцію, що відіграла важливу роль у розгортанні агрометеорологічних досліджень не тільки в Росії, але й за кордоном.

Під час роботи в Київському університеті П. І. Броунов сформулював основні положення нової наукової дисципліни – сільськогосподарської метеорології. Він справедливо вважається одним із основоположників агрометеорології. П. І. Броунов був автором підручників із загальної фізичної географії. Значну увагу він приділив питанням будови і загального вигляду земної кулі. Низку статей із цих питань учений опублікував в "Университетских известиях". Лекції професора Броунова, за свідченням його вихованців, мали високий науковий рівень.

Поряд із розвитком метеорології та кліматології в Київському університеті ще в дореволюційний період успішно розроблялися питання загальної фізичної географії, палеогеографії та геоморфології.

Важливу роль у розвитку цього напрямку відіграла багаторічна наукова діяльність П. А. Тутковського. Закінчивши в 1882 р. Київський університет, П. А. Тутковський у перший період своєї роботи – до 1895 р. – займався переважно геологічними дослідженнями. Згодом він виявив значний інтерес до вивчення палеогеографічних умов четвертинного періоду, рельєфу та фізико-географічних умов.

У 1911 р. за пропозицією професорів Д. М. Анучина і О. П. Павлова він подав до Московського університету працю про викопні пустині північної півкулі, за яку йому присудили ступінь доктора географії. У цей же час він починає читати в Київському університеті курс лекцій із фізичної географії. У вступній лекції про завдання і межі

географії, опублікованій у 1914 р., П. А. Тутковський, розглянувши існуючі погляди на предмет географії, писав: "Завданням географії залишається пізнання Землі в її цілому, вивчення лику Землі в його сучасному стані, в усіх його областях (вивчення літосфери, гідросфери, атмосфери і біосфери) щодо розподілу сучасних фактів і явищ у просторі та їх генезису".

На основі кропітких польових досліджень П. А. Тутковський друкує низку праць із геоморфології та фізичної географії Полісся. Особливий інтерес становить його праця "Зональність ландшафтов и почв в Волынской губернии" (1910), в якій автор торкається однієї з основних, ще мало розробленої тоді проблеми фізичної географії – зональності ландшафтів. П. А. Тутковський розробив і обґрунтував своєрідну гіпотезу еолового походження лесу.

Значний внесок у розвиток картографії зробив відомий математик, професор Київського університету Д. О. Граве, який у 1896 р. опублікував важливу працю про картографічні проєкції.

Після від'їзду із Києва професора П. І. Броунова в 1895 р., викладання метеорології та керівництво метеорологічною обсерваторією було доручено Й. Й. Косоногову.

Професор Й. Й. Косоногов протягом 20-ти років завідував кафедрою фізичної географії, читаючи лекції із метеорології та фізичної географії. У 1914–1916 рр. він читав фізичну географію на курсах підвищення кваліфікації вчителів-географів Києва.

До 1902 р. Косоногов керував Придніпровською метеорологічною мережею. Згодом він передав її Політехнічному інституту, де із 1900 р. К. М. Жук організував сільськогосподарське науково-дослідне поле, що стало полігоном для проведення агрометеорологічних спостережень.

Й. Й. Косоногов був ініціатором видання сільськогосподарського бюлетеня Київської метеорологічної обсерваторії, а також окремого видання відомостей про стан цукробурякових плантацій. У своїх наукових дослідженнях Й. Й. Косоногов приділяв значну увагу метеорологічним і агрометеорологічним питанням, висвітлюючи річний та сезонний хід тривалості сонячного сяйва, інтенсивність нічного випромінювання, а також залежність розвитку цукрових буряків та їх урожаю від температури й вологості повітря, опадів, зморозки та інших метеорологічних елементів.

У дореволюційний період Київський університет не готував географів, хоча фізична географія як предмет була введена в навчальні плани і викладалася із перших років існування університету. Учені Київського університету в особі М. П. Авенаріуса, О. В. Клосовського, К. М. Жука, П. І. Броунова, П. А. Тутковського, Й. Й. Косоногова зробили значний внесок у розвиток вітчизняної географії.

У 1917 р., після повалення самодержавства, професори університету П. А. Тутковський, В. І. Лучицький, О. В. Фомін, М. В. Довнар-Запольський та деякі інші організували в Києві Географічний Інститут. Директором його було обрано проф. П. А. Тутковського. Інститут готував викладачів географії для середніх навчальних закладів, а також географів-дослідників. У 1919 р. Інститут було приєднано до університету.

Згідно з постановою ЦВК, колегія Наркомосвіти УРСР ухвалила із вересня 1933 р. відкрити в Києві на базі Інституту професійної освіти та Фізико-хіміко-математичного інституту університету у складі шести факультетів: фізико-математичного, хімічного, біологічного, геолого-географічного, історичного та літературно-мовного.

У передвоєнному 1940 р. університет дав країні 106 біологів, 83 філологи, 70 юристів, 67 істориків, 40 фізиків і математиків, 34 геологи, 32 географи, 14 хіміків та 11 лінгвістів.

Із наближенням німецько-фашистських військ до Києва за рішенням уряду почалась евакуація устаткування найважливіших промислових підприємств, науково-дослідних і культурно-освітніх закладів. Евакуювався і колектив Київського державного університету. Найцінніше науково-лабораторне устаткування було вивезене до Уфи і Кзил-Орди. У Харкові на базі місцевого університету мав розгорнути роботу і Київський університет. Але німецько-фашистські загарбники, маючи значну перевагу в силах і засобах, у вересні вже загрожували Харкову. Почалась друга евакуація. Професорсько-викладацький склад і студенти Київського та Харківського університетів виїхали до Кзил-Орди. Протягом жовтня – грудня 1941 р. продовжувалась евакуація цих двох вузів. Згідно з рішенням Радянського уряду евакуйовані Київський та Харківський університети тимчасово об'єднувались. На їх базі було створено Об'єднаний український державний університет (ОУДУ). Ректором призначено О. М. Русько.

У Київському університеті географічний факультет як відділення у складі геолого-географічного факультету розпочав роботу в 1933 р. на базі трьох кафедр: фізичної географії (зав. – проф. В. І. Юденич); економічної географії (зав. – акад. К. Г. Воблий); геодезії та картографії (зав. – проф. В. Г. Леонтович).

Географічний факультет як самостійний підрозділ організувався в Київському університеті в 1944 р. Педагогічну й наукову роботу в різні роки на факультеті вели: академіки АН УРСР К. Г. Воблий, М. М. Паламарчук, П. С. Погребняк, П. А. Тутковський, члени-кореспонденти АН України О. М. Маринич, Б. А. Пишкін; професори М. М. Белонін, Д. І. Богорад, П. І. Броунов, Н. Б. Вернандер, П. В. Волобой, Л. М. Горев, А. Г. Григоренко, О. Т. Діброва, Б. Ф. Добринін, П. К. Заморій, А. П. Золовський, Л. М. Корецький, Й. Й. Косоногов, Ю. М. Кошик, Г. О. Кривченко, В. І. Крокос, В. Г. Леонтович, Б. Л. Лічков, К. Т. Логвинов, Л. Л. Малишева, І. В. Мельчук, І. Ф. Мукомель, В. О. Назаров, П. К. Нечипоренко, М. Д. Пістун, І. К. Половко, В. П. Попов, С. П. Пустовойт, В. І. Пелешенко, І. М. Рослий, Л. І. Сакалі, В. М. Сердюков, І. М. Соколовський, А. С. Харченко, М. І. Щербань, В. І. Юденич, В. М. Юрківський та багато інших.

У 1949 р. були створені кафедри: геоморфології й палеогеографії, метеорології та кліматології, гідрології суші. У 1976 р. кафедра гідрології суші отримала назву гідрології та гідрохімії, а у 2002 – гідрології та гідроекології. Із 1988 р. кафедра економічної географії називається кафедрою економічної та соціальної географії. У 1990 р. створено кафедру країнознавства й туризму, а у 1995 р. – кафедра географії України. У 2004 р. кафедра геоморфології та палеогеографії перейменована у кафедру землезнавства й геоморфології.

Нині факультет є провідним в Україні навчально-методичним і науковим центром географічної освіти у складі восьми кафедр: географії України (зав. проф. О. Ю. Дмитрук), економічної та соціальної географії (зав. проф. К. В. Мезенцев), фізичної географії та геоології (зав. член-кор. НАН України, проф. М. Д. Гродзинський), землезнавства та геоморфології (зав. проф. С. Ю. Бортник), країнознавства й туризму (зав. проф. О. О. Любіцева), метеорології та кліматології (зав. проф. С. І. Сніжко), гідрології й гідроекології (зав. проф. В. К. Хільчевський), геодезії та картографії (зав. проф. Л. М. Даценко).

За роки свого існування факультет підготував понад 13000 кваліфікованих спеціалістів, 90 із яких стали докторами, а понад 300 – кандидатами наук.

Підготовка фахівців здійснюється за новими навчальними планами: бакалаврів і магістрів – за класичними та новітніми спеціальностями та спеціалізаціями: Спеціальності та освітні програми ОС Бакалавр: 014.07 Середня освіта (географія): Географія; 103 Науки про Землю: Гідрологія, Метеорологія, Гідрометеорологія (мова навчання – російська), Картографія, Картографія (на основі ОКР молодшого спеціаліста), Картографія (мова навчання – російська); 106 Географія: Природнича географія (міжнародне екологічне співробітництво, Геоморфологія та палеографія, ґрунтознавство й управління земельними ресурсами), Економічна географія (управління розвитком регіону, розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, географія рекреації й туризму, політична географія та геополітика), Природнича географія (мова навчання – російська), Економічна географія (мова навчання – російська); 193 Геодезія та землеустрій: Геодезія та землеустрій, Геодезія й землеустрій (на основі ОКР молодшого спеціаліста), Геодезія та землеустрій (мова навчання – російська), Геоінформаційні системи й технології, Геоінформаційні системи та технології (на основі ОКР молодшого спеціаліста); 242 Туризм: Туризм, Туризм (на основі ОКР молодшого спеціаліста), Туризм (мова навчання – російська).

Спеціальності та освітні програми ОС Магістр: 014.07 Середня освіта (географія): Географія; 103 Науки про Землю: Метеорологія, Гідрологія, Картографія; Картографія (мова навчання – російська); 106 Географія: Природнича географія, Геоморфологія та палеографія, Географія рекреації та туризму, Економічна й соціальна географія, Політична географія та геополітика, Природнича географія (мова навчання – російська), Політична географія та геополітика (мова навчання – російська), Природнича географія (мова навчання – англійська), Політична географія та геополітика (мова навчання – англійська); 193 Геодезія та землеустрій: Землеустрій та кадастр, Геоінформаційні системи та технології; 242 Туризм: Туризмознавство, Туризмознавство (мова навчання – російська), Туризм (мова навчання – англійська).

На географічному факультеті із цього року відкрито програму подвійного дипломування для здобуття ступеня магістра (master) і рівня з "управління експортом вина" в університеті Камеріно (Італія) та ступеня магістра із "Географії еногастрономічної рекреації та туризму" в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (Україна).

Навчальний процес ведуть 24 професори, доктори наук, 70 доцентів, кандидатів наук.

Серед наших викладачів є: один академік НАПН України, один член-кореспондент НАН України, один член-кореспондент НАПН України, три заслужені діячі науки і техніки України, два заслужені працівники освіти України, заслужений професор Київського університету. З метою підвищення науково-практичного рівня викладання факультет залучає до навчального процесу провідних учених із Інституту природокористування та сталого розвитку НАН України, Інституту географії НАН України, Українського гідрометеорологічного інституту, а також державних службовців із Міністерств та відомств, які читають нові спецкурси.

Для забезпечення, зокрема програм практик, факультет використовує постійно діючі навчально-наукові бази університету:

1. *Канівський природний заповідник* (м. Канів Черкаської області), де всі студенти I курсу проходять нормативну навчальну природничо-географічну (геологічну, ґрунтознавчу, гідрологічну, метеорологічну, біогеографічну) та суспільно-географічну практику.

2. *Богуславську гідрологічну базу* (м. Богуслав Київської області) – на ній проходять гідрометричну практику гідрологи II курсу; геодезичну – картографи I курсу; топогеодезичну – студенти II курсу.

3. *Ясінянську навчально-наукову базу* в Карпатах (с. Чорна Тиса Рахівського району Закарпатської області) – тут проходить літня комплексна географічна практика географів: ландшафтної-екологічна; геоморфологічна; мікрокліматична та економіко-географічна й зимова для гідрологів і метеорологів.

З метою підготовки спеціалістів у галузі географічної науки та туризму з поглибленим знанням італійської мови і культури географічний факультет у 1999 р. виступив з ініціативою підписання Угоди між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Асоціацією з розвитку італійської мови і культури "ІТАЛЪЯМО".

На географічному факультеті в рамках Угоди набуто такий позитивний досвід співпраці: у 1999 р. уведено італійську мову як другу іноземну для студентів спеціалізацій: менеджмент туризму та країнознавство, і як основну іноземну мову, включено до навчальних планів у 2000 р.; набуто досвід співпраці в організації комплексного стажування студентів географічного факультету на базі мовних шкіл Асоціації з розвитку італійської мови і культури та інформаційної підтримки студентів із питань організації стажування у провідних навчальних закладах Італії, участі в наукових з'їздах та конференціях; за сприяння Асоціації розроблено перший методичний посібник з італійської мови для студентів географічного факультету; підготовлено проект міжвузівської програми співпраці з підготовки спеціалістів із поглибленим знанням італійської мови; спільно з Асоціацією проведено два міжнародних науково-практичних семінари з питань мовної підготовки спеціалістів з менеджменту туризму та країнознавства із поглибленим знанням італійської мови; за сприяння Асоціації між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Сієнським університетом для іноземців підписано Угоду про сертифікацію з італійської мови як іноземної; інформаційно-навчальний Центр країнознавства та італійсько-українського співробітництва.

Факультет має два науково-дослідних сектори: регіональної економіки і політики, гідроекології та гідрохімії, наукові та науково-дослідні співробітники яких проводять географічні дослідження різних аспектів. Назви бюджетних тем, які виконуються на факультеті:

- 16БП050-01 "Гідроекологічна оцінка енергетичного потенціалу річок басейну Дніпра (у межах України) в умовах змін клімату". Науковий керівник – доктор географічних наук, професор О. Г. Ободовський.

- 16БП050-02 "Просторові трансформації в Україні: моделі модернізації та планування міських територій". Науковий керівник – доктор географічних наук, професор К. В. Мезенцев.

Напрями наукової діяльності:

- Вивчення проблематики енергетичного потенціалу річок із використанням передового світового досвіду; оцінка перспектив реалізації енергетичного потенціалу в Україні та за кордоном; збір інформації й формування банку даних гідрологічних характеристик річок басейну р. Дніпро; польові дослідження енергетичного потенціалу річок басейну Дніпра.

- Дослідження умов та факторів руслоформування гірських річок і аналіз умов формування паводків на річках Закарпаття, визначення найраціональніших способів регулювання стоку води і наносів на гірських річках. Обґрунтування заходів із регулювання руслових процесів та якості річкових вод у системі комплексного протипаводкового захисту басейну р. Тиси у Закарпат-

ській області. Вивчення впливу Хмельницької та Рівненської АЕС на водні ресурси річок Горинь і Стир, розробка прогнозу такого впливу.

- Вивчення параметрів і характеристик компонентів та факторів природного й соціального середовища під час підготовки та прийняття важливих управлінських рішень.

- Формування геоінформаційної моделі-образу Києва для зберігання і використання інформації про урбо-соціо-економіко-природно-культурно-техногенні утворення; інформаційна підтримка архітектурно-планувальної діяльності; облік і паспортизація інженерно-мережевих об'єктів міста тощо.

- Вивчення напрямів та особливостей просторових трансформацій міських територій України у пострадянський період, визначення основних типів викликів, з якими стикаються міські території України у процесі трансформації.

- Аналіз просторових трансформацій міських територій різних типів із використанням методів багатовимірної моделювання та соціологічного опитування із тестовим дослідженням, зокрема, урбанізованих тери-

торій столичного, індустріальних та периферійно-аграрних регіонів.

- Розробка моделей модернізації міських територій із обґрунтуванням доцільних напрямів територіального планування.

На факультеті створено і функціонує такі наукові школи:

- Регіональний географо-екологічний аналіз (наукові керівники: чл.-кор. НАПН України, проф. Шищенко П. Г., чл.-кор. НАН України, проф. Гродзинський М. Д., проф. Бортник С. Ю., проф. Дмитрук О. Ю.).

- Суспільно-географічні дослідження в Україні (наукові керівники: акад. НАПН України, проф. Олійник Я. Б., проф. Мезенцев К. В., проф. Любіцева О. О.).

- Гідроекологічні дослідження (наукові керівники: проф. Хільчевський В. К., проф. Ободовський О. Г., проф. Сніжко С. І.).

- Картографічні та геоінформаційні дослідження (наукові керівники: проф. Даценко Л. М., проф. Молочко А. М.).

Надійшла до редколегії 30.09.17

Я. Олійник, д-р екон. наук, проф.,
акад. АПН України, засл. діяч науки і техніки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГЕОГРАФИЧЕСКОМУ ФАКУЛЬТЕТУ – 85!

Освещены основные вехи становления географического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Рассмотрена история создания факультета, вклад основных научных работников-сотрудников в его развитие, значение научных исследований. Раскрыта история создания кафедр географического факультета, определены роль и место факультета в современном образовательном и научном процессе.

Ключевые слова: географический факультет, исследования, учебный процесс, преподаватели, практики.

Ya. Oliynyk, Doctor of Science in Economy, Full Professor,
Academician of the NAPS of Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE GEOGRAPHY FACULTY CELEBRATES ITS 85 ANNIVERSARY!

The main objectives of the Geography Faculty of the Taras Shevchenko National University of Kyiv development have been highlighted. The history of the Faculty foundation, the contribution of the major scientists and staff in its development, the importance of scientific research has been maintained. The article reveals the history of the foundation of the Geography Faculty departments, determines the role and place of the faculty in the modern scientific and educational process.

Keywords: Geography Faculty, research, educational process, teachers, practice.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.2>
УДК 911.3:332.1(477)

Я. Олійник, д-р екон. наук, проф.,
акад. НАПН України, засл. діяч науки і техніки України,
Т. Куриш, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Здійснено дослідження регіональних особливостей формування людського потенціалу Чернівецької області, виокремлено чинники та фактори, що впливають на становлення людського капіталу. На основі діючої методики проведено аналіз людського розвитку Чернівецької області за 2012–2016 роки та здійснено моніторинг зміни інтегрального індексу людського розвитку регіону. Ураховуючи регіональні особливості та суспільно-географічні умови розвитку Чернівецької області напрацьовано пріоритетні напрями розвитку людського потенціалу даного регіону, що спрямовані на зростання конкурентоспроможності території в сучасних умовах реформування українського суспільства.

Ключові слова: людський потенціал, здорове життя, добробут, освіта, Чернівецька область.

Постановка проблеми дослідження. Розвиток людського потенціалу набуває значення головного і визначального фактора економічного зростання. Численні дослідження переконливо показують, що класифікація країн за рівнем їх економічного розвитку вирішальною мірою визначається якістю людського потенціалу. Від нього в остаточному підсумку залежать і такі параметри, як темпи науково-технічного прогресу, організація й культура праці, її продуктивність тощо.

Останнім часом в Україні спостерігається загострення проблем регіонального розвитку економічних систем, що проявляється у наявності асиметрій. Рівень розвитку окремих регіонів безпосередньо відображається на загальному рівні розвитку економічної системи. Одним із головних чинників конкурентної боротьби та економічного зростання для регіону є саме людський ресурс, який має свої особливості розвитку і становлення. Тому важливо робити акцент на регіональний